

Finansdepartementet
fi.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar: SOU 2021:16 En väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner (Fi2021/01444)

Centrum för kommunstrategiska studier (CKS), Linköpings universitet har beretts tillfälle att yttra sig över Utredningen om en väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioners betänkande och lämnar följande synpunkter.

Sammanfattning

Utredningen har haft i uppdrag att behandla ett flertal skilda frågor och betänkandet innefattar följaktligen förslag inom olika områden. Fokus i detta remissvar ligger på de delar som berör den forskning som bedrivs vid CKS.

- När det gäller förslaget om automatiserat beslutsfattande i kommuner och regioner anser CKS att frågor om legitimitet och ansvarsutkrävande borde beaktas i högre grad. Det finns skäl att noggrannare överväga om inte beslut om delegering till en automatiserad beslutsfunktion borde beslutas av fullmäktige. Vidare anser CKS att en sådan delegering ställer krav på dokumentation av och insyn i beslutsfunktionen som inte tillgodoses av föreliggande förslag. CKS tillstyrker på dessa grunder inte förslaget.
- Gällande förslaget avseende ordningen för val i kommun- och regionfullmäktige anser CKS att det finns skäl att förändra ordningen för dubbelvalsavveckling och regleringen av gruppbezeichnungar. I övriga delar framstår förslaget som väl avvägt.
- CKS har ingen annan uppfattning än utredaren vad gäller slutsatsen om att regelverket avseende tjänstgöring för ersättare i fullmäktige inte bör ändras.
- Förslaget om att jävsgrunderna i kommunallagen ska anpassas till lydelsen av motsvarande bestämmelse i förvaltningslagen är väl motiverade och CKS delar den uppfattning som framförs.
- CKS har inga kommentarer till förslaget avseende överklagande av kommunala föreskrifter.

Argumenten bakom de två första punkterna presenteras mer utförligt nedan.

3 Automatiserat beslutsfattande

Automatiserat beslutsfattande kan vara av olika slag, som exempelvis regelstyrt, målstyrt, med självlärande inslag, etc. I betänkandet diskuteras inte olika former av automatiserat beslutsfattande. Det kan hävdas att lagstiftningen bör vara neutral inför detta. Samtidigt skulle en mer utförlig utredning i det avseendet ge ett bättre beslutsunderlag. Det kan ha följder för exempelvis vilken sorts beslut som är lämpliga för delegering, även om ansvaret för delegering ligger hos den nämnd som fattar sådant beslut.

I betänkandet framförs vissa förslag till undantag för när delegering till en automatiserad beslutsfunktion ska vara möjlig. Dessa undantag är väl motiverade. Samtidigt belyser de att delegering till en automatiserad beslutsfunktion skiljer sig från annan delegering. Utredaren menar ändå att det inte finns anledning till att beslut om sådan delegering ska fattas fullmäktige. Vi menar att en sådan delegering är av en annan karaktär och beslutet därför borde fattas av fullmäktige. Detta inte minst för att de valda ledamöterna ska få tillfälle att debattera frågan och redovisa sina ståndpunkter. Det skulle ge en tydligare information till kommuninvånarna och underlätta deras ansvarsutkrävande och därmed, förhoppningsvis, stärka beslutens legitimitet.

En automatiserad beslutsfunktion benämns i betänkandet som ett ”digitalt subjekt” (s. 96). För att rättssäkerheten ska kunna upprätthållas och att för att ansvar ska kunna utkrävas förutsätts att det går att avgöra till vilket digitalt subjekt som beslutet har delegerats, det vill säga att hur den aktuella beslutsfunktionen är utformad vid tiden för beslutet. Det förutsätter att den är väl dokumenterad och att det går att få insyn i hur den har landat i fattade beslut. Detta ställer andra krav än vid delegering till en fysisk person. Krav som inte beaktas i betänkandet, utan förslaget är enligt vår mening otillräckligt i detta avseende.

4 Ordningen för val i kommun- och regionfullmäktige

I betänkandet anges att den dubbelvalsavveckling som sker vid allmänna val enligt vallagen ”knappast kan jämföras med den situation som är aktuell enligt lagen om proportionellt valsätt” då det i ”vallagen handlar det om att en och samma person, som samtyckt till att kandidera, kommer på en valbar plats för ett visst parti i flera valkretsar.” Detta är inte helt korrekt då det även vid allmänna val kan förekomma att en kandidat kan bli invald för olika politiska partier och därmed bli dubbelvalsavvecklad. Även om det, som påpekas i betänkandet, är ovanligt att det förekommer anser vi att det finns skäl för att även i det här avseendet anpassa lagstiftningen så att dubbelvalsavveckling sker på samma sätt i proportionella val i kommun- och regionfullmäktige som i allmänna val.

Som framkommer i betänkandet innebär den nuvarande regleringen av det proportionella valsättet att det är möjligt för ett parti att söka ingå i karteller utan att något samarbete förekommer med det eller de andra partierna i en sådan konstellation, och att ett sådant agerandet kan under vissa förhållanden leda till att

ett parti får fler platser än det skulle fått om det inte ingått i den konstellationen. Även om det sällan förekommer är det inte önskvärt att möjligheten finns. Det är oklart på vilken grund utredarens förhoppning om att väljarna skulle bestraffa ett sådant beteende vilar, och om det därmed skulle avskräcka partier. Det framkommer inte heller av betänkandet varför en ordning där partierna i förväg fastställer en ordning på valsedlarna skulle ”medföra en relativt omfattande byråkrati” (s. 127). Även om en sådan ordning skulle innebära att partierna stärktes på ledamöternas bekostnad, som framförs i betänkandet, bör det understrykas att de politiska partierna är de centrala aktörerna i den lokala svenska demokratin. Sammantaget finns det därmed anledning att se över den nuvarande ordningen.

Handläggningen av beslutet

Beslut om detta yttrande har fattats av avdelningschef Sara Gustafsson efter föredragning av biträdande universitetslektor Richard Öhrvall. Biträdande professor Gissur Ó. Erlingsson, universitetslektor Susanne Wallman Lundåsen och universitetslektor Johan Wänström har också deltagit i ärendets beredning.

Sara Gustafsson

Richard Öhrvall